

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Незважаючи на те, що цивільний позов у кримінальному судочинстві має півторастарічну¹ історію і є доволі усталеним інститутом кримінального процесу, питання щодо його юридичної природи так і не отримало однозначного вирішення. Думки науковців з цього питання можуть бути зведені до двох прямо протилежних позицій. Згідно з першою з них, правила та принципи цивільного судочинства, пов'язані з відшкодуванням заподіяних збитків, не можна механічно «вживляти» у кримінальний процес, оскільки кожна з цих галузей права самостійна щодо свого предмета та методу регулювання [1]. Прибічники другої позиції вважають, що таке змішування норм двох галузей права у кримінальному судочинстві виправдано з точки зору доцільності, яку вони вбачають у «процесуальній економії» часу, пов'язаного з відшкодуванням збитків, заподіяних потерпілому злочинцем [2].

При цьому також зазначається, що «одночасний розгляд судом кримінальної справи й цивільного позову має низку суттєвих переваг, спрямованих на посилення захисту прав громадян та юридичних осіб, що зазнали шкоди від злочину, й більш швидке та повне її відшкодування, а саме: більш повно і всебічно розглядаються обставини справи, адже згідно зі ст. 64 КПК характер та розмір завданої злочинцем шкоди, а також розмір витрат, які понесли заклади охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочину, є одними з обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі; обов'язок доказування зазначених обставин, а також виявлення осіб, які несуть відповідальність за заподіяння шкоди, покладається на органи дізнання, слідчого та прокурора, які наділені значними повноваженнями та в розпорядженні яких є відповідні сили і засоби для здійснення цього; потерпілий від злочину звільняється від необхідності двічі брати участь у судовому розгляді, і відповідно, підлягати додатковим хвилюванням, викликаними дослідженням обставин скоєного злочину; свідки, перекладачі, експерти та інші особи звільняються від повторного виклику до суду; цивільний позивач та цивільний відповідач у кримінальній справі звільняються від сплати державного мита (ч. 5 ст. 28 КПК); неявка цивільного відповідача чи його представника до судового засідання не може бути підставою для відкладення розгляду цивільного позову в кримінальній справі; більшою мірою забезпечується виховне і попереджувальне значення кримінального судочинства, що сприяє найбільш ефективному впливу як на самого злочинця, попереджуючи можливість скоєння ним повторних злочинів, так і на інших осіб, сприяючи їх вихованню в дусі неухильного дотримання законів тощо; заощаджуються час і кошти завдяки усуненню дублювання в роботі судів, яке було б неминучим при окремому розгляді цивільного позову і кримінальної справи з одного і того ж факту вчиненого злочину» [3, 107].

Слід зазначити також, що у сучасній літературі здійснюються спроби синтезувати зазначені вище підходи. При цьому форма судочинства або наділяється статусом вирішального фактора при визначенні юридичної природи цивільного позову у кримінальній справі, або їй взагалі не надається принципового значення. Так, наприклад, автори підручника «Кримінально-процесуальне право України» за загальною редакцією проф. Ю.П. Аленіна вважають, що «цивільний позов у кримінальному процесі має подвійну правову природу: матеріальну і процесуальну. За матеріальною природою він є цивільним у широкому розумінні цього терміна, а за процесуальною — кримінально-процесуальним. Його матеріальна природа визначається галуззю матеріального права, норми якого регулюють спірні матеріально-правові відносини, що виникли між позивачем і відповідачем, з якого перший виводить свою вимогу до другого; процесуальна — процесуальною формою, за допомогою якої приводиться в дію матеріально-правова вимога позивача. Оскільки ж позов про відшкодування заподіяного злочином матеріального збитку пред'являється і розглядається в кримінальному процесі, то, природно, і процесуальна його природа може бути тільки кримінально-процесуальною» [3, 108].

Х. Рустамов, навпаки, закликаючи до боротьби з формалізмом у кримінальному процесі, зазначає, що вимагання скасувати вирок за одними лише формальними підставами веде до фетишизації форми. «Навіщо, — питає автор, — скасовувати справедливий за своєю суттю вирок через порушення форми судочинства, якщо достатньо винести з цього приводу окрему ухвалу» [4, 28–29]. Логічним завершенням такого ставлення до специфіки процесуальної форми є, на нашу думку, ідея про створення єдиного Великого судового кодексу України, проект якого у порядку законодавчої ініціативи був зареєстрований групою народних депутатів України у квітні 2003 р. П. Ф. Карпечкін, який всіляко підтримує ідею про створення судового права як самостійної галузі, хоча і зазначає, що такий кодифікований законодавчий акт повинен визначити особливості конституційного, кримінального, цивільного та адміністративного процесів [5, 10], все ж таки робить висновок, що ця галузь має комплексний характер, яка об'єднує у своєму складі норми як кримінального, так і цивільного права [5, 11]. «Їй будуть властиві особливий предмет правового регулювання — суспільні відносини у сфері конституційного, адміністративного, кримінального та цивільного судочинства; багатоманітність методів правового регулювання притаманна практично всім фундаментальним галузям національного права; спеціальний юридичний режим функціонування норм, який обумовлюється перевагою процесуальних норм над матеріальними; складна внутрішня система, обумовлена великою кількістю інститутів переважно процесуального характеру» [5, 12].

Ю. В. Курдубанов, аналізуючи у своєму дисертаційному дослідженні проблеми забезпечення прав цивільного позивача при розгляді кримінальних справ вже з позицій нового КПК Російської Федерації (введений в дію 1 липня 2002 р.), як і його попередники, теж приходять до висновку, що інститут цивільного позову у кримінальному процесі обумовлений не об'єктивними, а суб'єктивними

ми факторами, насамперед, міркуваннями доцільності [6, 34]. Як уявляється, саме на принципі доцільності базується і ідея про створення єдиного судового кодексу України.

Не вдаючись до полеміки з очевидних питань, услід за В. Бозровим зазначимо, що не доцільність застосування права, а саме право є найвищою істиною, та здійснимо спробу довести цю тезу.

Переважна більшість вчених, у тому числі і прибічників цивільного позову у кримінальному процесі, визначають кримінальне судочинство як діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокурора і суду з порушення справи, досудового розслідування, судового розгляду, перегляду та виконання судових рішень, яка регулюється законом і спрямована на швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний [7, 16]. Не важко помітити, що в теоретичних висновках щодо змісту та призначення кримінального процесу мова йде лише про діяльність з розкриття злочинів та викриття винних у злочині і їх притягнення саме до кримінальної відповідальності. Про цивільно-правову чи будь-яку іншу відповідальність тут мова не йде. Однак, як відомо, з 1992 р. діючий КПК України серед завдань кримінального судочинства називає і охорону прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які брали у ньому участь (ст. 2 КПК). Поява цього положення була обумовлена об'єктивними факторами, насамперед, демократизацією суспільства та переорієнтуванням правової системи з визнанням найвищою соціальною цінністю людини, її прав та свобод, які і визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а також міжнародно-правовими зобов'язаннями, які виникли внаслідок ратифікації Україною низки європейських конвенцій та рекомендацій (зокрема, «Про державну компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів», «Про місце потерпілого у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві», «Про допомогу жертвам злочинів та попередження віктимізації», Декларація ООН «Про основні принципи здійснення правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою» та ін.). Обґрунтованість закріплення у КПК України пріоритету охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, не викликає жодних сумнівів. Але навряд чи є підстави стверджувати, що це є головним завданням кримінального судочинства, вирішення якого спрямовано, перш за все, на відшкодування шкоди, завданої потерпілому злочинцем, на чому наполягає Пленум Верховного суду України у п. 24 постанови від 2 липня 2004 р. «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів».

Як і будь-якій іншій діяльності людини, кримінальному процесу притаманні такі категорії, як мета, завдання, функції, суб'єкти, засоби, спосіб, структура, форма, гарантії, терміни, витрати. Мета кримінального процесу — це бажаний результат провадження у кримінальній справі. Оскільки процес здійснюється в інтересах усіх його суб'єктів, його мету слід визначити як охо-

рону прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що беруть у ньому участь. Звідси випливає, що мета і завдання процесу — це різні категорії. І якщо зайняти позицію Пленуму Верховного Суду України, яка наведена вище, то, врешті-решт, доведеться визнати, що основною метою кримінального судочинства є відшкодування шкоди, завданої потерпілому. Такий підхід скидає злочин на рівень конфлікту приватного значення, незважаючи на те, що сучасне кримінально-процесуальне право розглядається як галузь публічного права, де використовується імперативне регулювання, тобто метод субординації. Неконтрольоване та безбережне проникнення приватноправових засад у кримінальне судочинство навряд чи є магістральним шляхом його розвитку. Окрема людина може пробачити злочинцю все. Але наскільки благородним є такий жест для окремої людини, настільки він непродуманий та небезпечний для держави, яка визначає в інтересах суспільства злочинність і караність діяння. Тому провідним принципом кримінального судочинства повинна залишатися публічність. А він, за умови існування цивільного позову у кримінальній справі, неминуче входить у разюче протиріччя з основним принципом цивільного процесу — принципом диспозитивності.

Ряд вчених-процесуалістів, підкреслюючи публічний характер цивільного позову у кримінальному процесі, вільно чи невільно, прямо чи опосередковано вимушені визнати непритаманність цього принципу для юридичної природи цивільно-правового спору. Підтвердженням того є неприпустимість у кримінальному процесі мирової угоди (за виключенням справ приватного обвинувачення), регресного позову, відшкодування упущеної вигоди, невизначеність критеріїв дієздатності цивільного позивача, часу подання форми позову, неврегульованість порядку оголошення у суді позовної заяви та форми закриття провадження тощо.

До того ж слід зазначити, що мета процесу — захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб — носить універсальний характер, оскільки проголошується і Кодексом адміністративного судочинства України (ст. 2), і Господарським процесуальним кодексом України (ст. 1), і Цивільним процесуальним кодексом України (ст. 1). Саме ЦПК України, на наш погляд, найбільш вдало вирішує проблему співвідношення мети та завдань процесу: завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ст. 1 ЦПК України).

Таким чином, проголошення метою кримінального судочинства охорони прав та законних інтересів осіб, що беруть у ньому участь, аж ніяк не перетворює його у судочинство цивільне та не обґрунтовує необхідність існування цивільного позову у кримінальній справі. Не змінює, на нашу думку, ситуацію і той факт (на нього найчастіше посилаються опоненти), що згідно зі ст. 64 КПК характер та розмір завданої злочином шкоди є однією з обставин, що підлягає доказуванню у кримінальній справі. Це цілком природно, оскільки наслідки злочину та причинний зв'язок між ними і дією чи бездіяльністю є обов'язко-

вими ознаками об'єктивної сторони у матеріальних складах і без їх встановлення правильна кваліфікація скоєного неможлива.

Існування інституту цивільного позову у кримінальному судочинстві суперечить і такому принципу останнього, як змагальність. Суть змагальності кримінального судочинства полягає: а) у розмежуванні основних кримінально-процесуальних функцій обвинувачення, захисту, вирішення справи і здійснення їх різними суб'єктами кримінального процесу; б) у рівності процесуально-правового статусу сторін судового розгляду: обвинувачення і захисту; в) в активному і незалежному становищі суду, якому винятково надається право ухвалювати рішення у справі [3, 85].

З позиції теорії процесуальних функцій при розгляді справи в суді функції обвинувачення, захисту і вирішення справи не можуть покладатися на один і той самий орган або на одну й ту саму посадову особу. У зв'язку з цим, дуже слушно уявляється пропозиція щодо закріплення у КПК норми, яка б забороняла наділяти один й той самий орган або одну й ту ж саму посадову особу різними процесуальними функціями [8, 30]. У той же час чинний КПК України наділяє суддю правом з власної ініціативи приймати заходи щодо забезпечення цивільного позову (п. 7 ч. 1 ст. 253) та вирішувати при постановленні вироку питання відшкодування збитків, заподіяних потерпілому, якщо цивільний позов не був заявлений (п. 7 ч. 1 ст. 324).

Пленум Верховного Суду України у п. 24 постанови від 2 липня 2004 року «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» особливо наполягає на тому, щоб суди гостро реагували на виявлені під час судового розгляду факти незабезпечення або несвоечасного забезпечення відповідними органами реального відшкодування шкоди, заподіяної потерпілому злочинцем і самі використовували надані їм законом повноваження з метою такого відшкодування.

Ці законодавчі положення та рекомендації Пленуму Верховного Суду України суперечать принципу розподілу функцій обвинувачення і захисту та відокремлення їх від розгляду справи по суті. Така ситуація не може не породити у суді певної тендеціозності, оскільки він знаходиться в умовах, коли вимушений брати на себе у процесі доведення цивільного позову функції обвинувачення (згідно з ст. 261 КПК України цивільний позивач належить до сторони обвинувачення). Слід погодитися з В. Бозровим, який зазначає, що в такий ситуації у підсудного виникає право на відвід судді, яке КПК не передбачено (ст. 56 КПК України), оскільки воно відторгається існуючим у кримінальному процесі порядком розгляду цивільного позову [8, 30].

Крім того, одночасно погіршується і становище потерпілого (цивільного позивача) у частині наданих йому законом прав щодо визначення ціни позову, надання додаткових доказів, заявлення клопотань, збільшення чи зменшення розміру позовних вимог тощо.

Існують й інші моменти у кримінально-процесуальній діяльності, які суперечать принципу змагальності та рівноправності сторін при розгляді цивільного позову. Зокрема, у ст. 263 КПК, що регламентує права підсудного, не має

згадки про те, розповсюджуються чи ні на нього права цивільного відповідача, передбачені ст. 51 КПК. Суворо дотримуючись вимог ст. 294 КПК, головуючий зобов'язаний роз'яснити підсудному лише ті права, які передбачені у ст. 263. Звідси випливає, що підсудний, до якого пред'явлений цивільний позов, на відміну від цивільного позивача, не повинен брати участь у судових дебатах, оскільки він не є цивільним відповідачем. Якщо ж обґрунтувати процесуальну тотожність підсудного і цивільного відповідача як єдиного суб'єкта кримінального процесу, то доведеться визнати, що права цивільного відповідача повинні автоматично ставати правами підсудного, а це повністю знімає проблему участі останнього у судових дебатах. Прибічники цієї позиції вважають можливим поширити на кримінальний процес правила ЦПК у тих випадках, коли у КПК відсутні норми, які регулюють порядок розгляду цивільних позовів (до речі, на цьому прямо наполягає Пленум Верховного Суду України у п. 5 постанови від 31 березня 1989 р., що діє у редакції від 12 грудня 1997 р. «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна»). Але навіть подібна пропозиція неспроможна вирішити проблему у цілому, оскільки таке запозичення можливе лише за умови, якщо це не суперечить нормам КПК.

Так, згідно з ч. 1 ст. 50 КПК України цивільним позивачем визнається громадянин, підприємство, установа чи організація, які зазнали матеріальної шкоди від злочину і пред'явили вимогу про відшкодування збитків. Однак діюче цивільне законодавство передбачає обов'язкове відшкодування не тільки матеріальної, а й моральної шкоди, у тому числі заподіяної потерпілому злочином (ст. ст. 1167, 1168 ЦК України). У п. 17¹ постанови «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди)» від 31 березня 1995 р. зі змінами від 27 лютого 2009 р. Пленум Верховного Суду України зазначає, що потерпілий, тобто особа, якій злочином заподіяно моральну шкоду (внаслідок посягання на здоров'я, честь, гідність, знищення майна, позбавлення годувальника тощо), має право пред'явити позов про її відшкодування у кримінальному процесі. У кримінальній справі вимоги про відшкодування моральної шкоди розглядаються і вирішуються судом за умови, що особу, якій її заподіяно, визнано в установленому законом порядку потерпілим та цивільним позивачем і що у справі є письмова заява, яка за змістом відповідає вимогам ст. 119 ЦПК України. Не важко помітити, що ця рекомендація Пленуму Верховного Суду України суперечить змісту ч. 1 ст. 50 КПК, де мова йде лише про матеріальну шкоду. У іншій постанові («Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» від 2 липня 2004 р.) Пленум Верховного Суду України вказує, що особа, якій заподіяно шкоду і яка пред'явила вимогу про її відшкодування, визнається одночасно потерпілим та цивільним позивачем. Їй забезпечуються всі передбачені законом права як потерпілого, так і цивільного позивача (п. 7).

Навіть якщо припустити, що тут, всупереч діючому КПК, мається на увазі як матеріальна, так і моральна шкода, все ж таки доведеться визнати, що поза

увагою законодавця залишаються інтереси юридичних осіб, яким заподіяно моральну шкоду злочином, оскільки на відміну, наприклад, від КПК РФ КПК України визнає потерпілим тільки фізичну особу (ст. 49). Таким чином, юридична особа, якій заподіяно моральну шкоду (втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошення комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи довіри до її діяльності), не може бути визнана ані потерпілою, ані цивільним позивачем.

У КПК немає норм, які б регламентували порядок оголошення позову, поєднання функцій цивільного позивача і цивільного відповідача з функцією свідка у кримінальній справі, черговість виступу у дебатах цивільного позивача і цивільного відповідача, визначали б усну чи письмову форму розгляду цивільного позову у судовому слідстві. Слід цілком погодитися з І. Л. Петрухіним, який вважає, що механічне перенесення норм цивільного процесу у кримінальний процес буде суперечить таким принципам, як право підсудного на захист, свобода оскарження вироку та неприпустимість повороту до гіршого для підсудного, який оскаржив вирок [9, 149]. Проте у сучасній кримінально-процесуальній літературі пропонується не тільки широко використовувати норми ЦПК при розгляді цивільного позову у кримінальній справі, а й запозичити та закріпити у КПК інші способи захисту цивільних прав та інтересів судом, які передбачені ст. 16 Цивільного кодексу України [6, 43]. Наслідки реалізації такої пропозиції передбачити не складно.

При вирішенні питання щодо юридичної природи цивільного позову у кримінальному процесі слід звернути увагу ще на одну обставину. Відомо, що позиція потерпілого має суттєве, а подекуди (у справах приватного обвинувачення) і вирішальне значення при визначенні винному міри покарання. Таким чином, визнання або невизнання підсудним позовних вимог автоматично формує позицію потерпілого.

Інакше кажучи, підсудний, побоючись негативного ставлення до нього з боку потерпілого, вимушений у частині цивільного позову жертвувати своїми цивільно-правовими процесуальними інтересами. Такий процесуальний гніт повністю ліквідує одну з головних умов змагальності — рівноправність сторін, а разом з нею і саму змагальність.

Прибічники зберігання інституту цивільного позову у кримінальному судочинстві при обґрунтуванні своєї позиції, як правило, посилаються на високу оцінку цього інституту з боку засновників вітчизняної теорії кримінального процесу [6, 40–41]. Тому не зайвим буде привести позицію одного з них, проф. І. Я. Фойницького, який, порівнюючи німецьке та англійське законодавство, де існування поєданого процесу не допускалося з французьким (положення якого були запозичені вітчизняним законодавством), зазначав таке (мовою оригіналу): «Обращаясь к оценке этих двух систем, нельзя не указать, что французская система: 1) соединяет порядки глубоко различные между собою, вследствие чего один из них, имеющий значение добавочное (гражданский иск),

неминуемо подчиняється другому — главному; 2) дает почву нелепым, обременяющим уголовное правосудие обвинениям, измышляемым с той единственной целью, чтобы открыть потерпевшему доступ в уголовный суд и тем избежать трудностей процесса в порядке гражданского; 3) участие, открываемое в уголовном процессе лицу, которое объявляется не имеющим права голоса в уголовном преследовании, создает в высшей степени ненормальные положения в процессе обжалования. Так, при отмене в кассационном порядке оправдательного приговора уголовного суда по жалобе только гражданского истца наказание обвиняемому назначено быть не может, а между тем суд, которому передано дело, должен снова привлечь обвиняемого на скамью подсудимых, пригласить прокурора, присяжных заседателей и разрешать вопрос о виновности» [10, 75].

Підсумовуючи викладене, слід, на нашу думку, зазначити, що є всі підстави констатувати явну наукову та процесуальну суперечливість цивільного позову у кримінальному судочинстві. Він має виключно цивільно-процесуальну природу, у зв'язку з чим цей інститут у КПК України повинен бути скасований.

Примітка

1. Право особи, що потерпіла від злочину чи проступку, на звернення до суду з заявою про винагороду під час провадження у кримінальній справі (за умови, що особа не користувалася правами приватного обвинувача) передбачалося ще Статутом кримінального судочинства 1864 р. Ця особа визнавалася цивільним позивачем. Можливість застосування позовної форми захисту порушеного цивільного права у кримінальному процесі закріплювало і кримінально-процесуальне законодавство, що діяло за радянських часів (КПК союзних республік та Основи кримінального судочинства СРСР 1958 р.). Норми, які регулюють інститут цивільного позову у кримінальному судочинстві, містить і чинний КПК України.

Література

1. Кузнецова Н. В. Проблемы компенсации морального вреда в уголовном процессе. — Ижевск, 1999; Нарыжный С. В. Компенсация морального вреда в уголовном судопроизводстве России. — М.; СПб., 2001; Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. — М., 1997.
2. Горобец В. Особенности рассмотрения гражданского иска в уголовном процессе // Российская юстиция. — 2001. — № 1; Лившиц Ю. Назначение института гражданского иска в уголовном процессе / Ю. Лившиц, А. Тимошенко // Российская юстиция. — 2002. — № 6.
3. Кримінально-процесуальне право України: підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. — Х.: Одиссей, 2009.
4. Рустамов Х. У. Уголовный процесс / Х. У. Рустамов. — М., 1998.
5. Карпечкин П. Ф. Судова реформа в Україні: проблеми систематизації судового законодавства та формування судового права // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2003. — № 8.
6. Курдубанов Ю. В. Обеспечение прав гражданского истца при рассмотрении уголовных дел судами: дис. ... канд. юрид. наук / Ю. В. Курдубанов. — М., 2002.
7. Лобайко Л. Н. Уголовно-процесуальное право: учеб. пособие: курс лекций / Л. Н. Лобайко. — Изд. 2-е. — Х.: Одиссей, 2008.
8. Бозров В. Гражданский иск в уголовном процессе неуместен // Российская юстиция. — 2001. — № 5.
9. Петрухин И. Л. Вправе ли кассационная инстанция изменить сумму гражданского иска по уголовному делу? // Советское государство и право. — 1966. — № 10.
10. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Т. 2 / И. Я. Фойницкий. — СПб., 1996.

Анотація

Можаровська К. В. Юридична природа цивільного позову у кримінальному судочинстві. — Стаття.

У статті аналізується низка проблем цивільно-процесуального характеру, що виникають під час розгляду судами справ про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої злочинцем. Робиться висновок про неможливість належного забезпечення прав та інтересів сторін цивільно-правового спору у кримінальному процесі, а також про суперечливість пропозиції щодо широкого заповнення у цих випадках норм цивільно-процесуального законодавства таким принципом кримінального судочинства, як публічність та змагальність. У підсумку констатується, що позов має виключно цивільно-процесуальну природу, та пропонується скасувати відповідні положення у кримінально-процесуальному законодавстві України.

Ключові слова: позов, кримінальне судочинство, цивільне судочинство, публічність, змагальність, юридична природа.

Аннотация

Можаровская Е. В. Юридическая природа гражданского иска в уголовном судопроизводстве. — Статья.

В статье анализируется ряд проблем гражданско-процессуального характера, возникающих во время рассмотрения судами дел о возмещении материального и морального вреда, причиненного преступлением. Делается вывод о невозможности надлежащего обеспечения прав и интересов сторон гражданско-правового спора в уголовном процессе, а также о противоречивости предложения широкого заимствования в таких случаях норм гражданско-процессуального законодательства таким принципам уголовного судопроизводства, как публичность и состязательность. В итоге констатируется всецело гражданско-правовая природа иска и предлагается исключить соответствующее положение из уголовно-процессуального законодательства Украины.

Ключевые слова: иск, уголовное судопроизводство, гражданское судопроизводство, публичность, состязательность, юридическая природа.

Summary

Mozharovska K. The Legal Nature of the Civil Suit in Criminal Legal Proceedings. — Article.

In article a number of problems of the civil procedure character arising during consideration by courts of affairs about compensation of material and moral harm, caused by a crime is analyzed. The conclusion about impossibility of appropriate ensuring of the rights and interests of the parties of civil-law dispute in criminal trial, and also about antinomy of the offer of wide loan in such cases of norms of the civil procedure legislation to such principles of criminal legal proceedings as publicity and competitiveness becomes. As a result entirely civil-law nature of the claim is ascertained and it is offered to exclude corresponding position from the criminal procedure legislation of Ukraine.

Keywords: the claim, criminal legal proceedings, civil legal proceedings, publicity, competitiveness, the legal nature.

УДК 347.91/95(477).001.11

Ю. В. Неклеса

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЗМАГАЛЬНОСТІ Й ДИСПОЗИТИВНОСТІ

В останні кілька десятиліть принципи цивільного процесу піддавалися серйозним змінам, які привели до зміни всього цивільного процесуального законодавства. У діючому ЦПК України принципи змагальності й диспозитивності